

УДК 342.9

ТЕНДЕНЦІЇ ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ У СФЕРІ ОХОРОНИ РОСЛИННОГО СВІТУ**І.В.ГИРЕНКО,**

кандидат юридичних наук, доцент кафедри конституційного права та правознавства Національного університету біоресурсів і природокористування України, м. Київ, Україна

В статті розглядаються актуальні питання правової політики держави у сфері рослинного світу.

***Ключові слова:** правова політика, держава, закон, екологія, природні ресурси, рослинний світ, навколишнє природне середовище, охорона, контроль.*

Природні ресурси України є її національним багатством, їх збереження та раціональне використання розглядається державою як один з пріоритетів у сфері природокористування, екологічної безпеки та охорони природи і є невід'ємною умовою збалансованого економічного та соціального розвитку суспільства.

Питання політики держави у сфері охорони рослинного світу досліджувалися і досліджується вченими в різних аспектах проблем правової охорони. Аналіз наукових праць з даної тематики вчених таких вчених-правознавців як : В. Андрейцев, А. Гетьман, І. Каракаш, В. Попов, Ю. Шемшученко, М. Шульга та ін., показує, що проблема сучасної охорони рослинного світу потребує постійної уваги з боку держави, розробки, концепцій, ідей, принципів тощо, і спрямоване на підвищення ефективності охорони рослинного світу, що й обумовлює актуальність цієї теми.

Проблематика ефективного використання навколишнього природного середовища та його складових є предметом розгляду законодавців, науковців, юристів, практиків. Нинішню ситуацію у сфері охорони рослинного світу в Україні можна охарактеризувати як кризову. Вона формувалася протягом тривалого періоду через нехтування об'єктивними законами розвитку і відтворення природи. За ринкових умов, різних форм господарювання відбувалися структурні деформації народного господарства, за яких перевага надається розвитку в Україні сировинно-видобувних, найбільш екологічно небезпечних галузей промисловості які мають негативний вплив на природні ресурси.

Ці та інші чинники, зокрема, безповідальне ставлення органів виконавчої влади й органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб до охорони природних ресурсів, низький рівень природоохоронної свідомості громадян, призвели до значного знищення багатьох видів рослинного світу.

Важливість збереження рослинного світу спонукало 11 червня 1992 року у м. Ріо-де-Жанейро підписати Конвенцію про охорону біологічного

різноманіття, підписану від імені України і ратифікованою Верховною Радою України 29 листопада 1994 р. [1].

Важливими програмними документами які мали вплив на правове регулювання використання й охорони рослинного світу стала Програма Всеєвропейської стратегії збереження біологічного та ландшафтного різноманіття, Програми перспективного розвитку заповідної справи в Україні від 22 вересня 1994 р. [2] та Програма діяльності Кабінету Міністрів України, схваленої постановою Верховної Ради України від 15 жовтня 1996 р. № 412 [3].

Враховуючи негативні наслідки у сфері охорони природних ресурсів, постановою КМУ від 12 травня 1997 р. № 439 було затверджено Концепцію збереження біологічного різноманіття України [4]. Ця Концепція була розроблена з метою збереження біологічного різноманіття на 1998-2015 роки, відповідно до ст. 16 Конституції України, забезпечення екологічної безпеки і підтримання екологічної рівноваги на території України, подолання наслідків Чорнобильської катастрофи – катастрофи планетарного масштабу, збереження генофонду Українського народу є обов'язком держави [5].

Біологічне різноманіття є національним багатством України, яке забезпечує екосистемні та біосферні функції живих організмів, їх угруповань та формує середовище життєдіяльності людини.

На жаль, сьогодні біологічне різноманіття втрачається під час забудов, розорювання землі, меліорації, спорудження водосховищ, створення мереж транспортної інфраструктури та здійснення інших видів господарської діяльності. Скорочуються території, зайняті природною рослинністю, що призводить до виникнення загрози втрати гено- та ценофонду.

Якщо говорити про правову політику держави у сфері природних ресурсів, слід зазначити, що першим нормативно-правовим актом, що визначав політику і стратегію держави, в тому числі й у сфері рослинного світу, це була постанова Верховної Ради України від 5 березня 1998 р. «Про основні напрями державної політики України у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки» [6].

У цьому правовому документі, держава вперше проголосила основні напрями державної політики України у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки. Цим Законом визначено, що головними причинами, що призвели до загрожуючого стану довкілля, є: промислове виробництво; підприємства теплоенергетики і ядерної галузі. З галузей промисловості найбільше забруднюють атмосферу енергетика (32 %), металургія (27 %), вугільна промисловість (23 %).

Зважаючи на важливість стану екологічної мережі, Законом України від 21 вересня 2000 р. була прийнята Загальнодержавна програма формування національної екологічної мережі України на 2000-2015 роки [7].

В цьому правовому акті зазначено, що природні ландшафти спостерігаються майже на 40% території України. У найменш зміненому

вигляді вони збереглися на землях, зайнятих лісами, чагарниками, болотами, на відкритих землях, площа яких становить близько 19,7% території країни. Враховуючи, що лише 44% лісів виконують захисні та природоохоронні функції, можна вважати, що стан, близький до притаманного природного, мають ландшафти на площі майже 12,7 % території країни.

На той час флора України нараховувала понад 25 тисяч видів рослин, фауна – майже 45 тисяч видів тварин. Негативні антропогенні чинники впливу на довкілля призвели до зникнення великої кількості біологічних видів та до загрози існуванню для багатьох з існуючих. Це призвело до того, що до Червоної книги України занесено 541 вид рослин, до Зеленої книги України – 127 рідкісних і зникаючих типових рослинних угруповань.

Понад 20 % популяцій дикорослих лікарських, технічних видів рослин внаслідок безконтрольного використання перебувають на межі виснаження. Спостерігається тенденція до швидкого поширення вірусних інфекцій у біоценозах України, ураженість вірусами ряду об'єктів рослинного світу, який є важливою частиною біосфери планети.

За таких умов, без ефективних заходів з боку держави процес деградації генофонду флори і фауни, екосистем та ландшафтів стане незворотним.

Важливою складовою охорони рослинного світу є процес надровикористання, який має вплив на навколишнє природне середовище і суттєво впливає на літосферу, а також деформує земну поверхню та видозмінює ландшафти.

Однією з основних вимог у галузі охорони надр, відповідно до Закону України «Про надра» [8], зокрема ст. ст. 24, 56, є забезпечення повноти геологічного вивчення, раціональне, комплексне використання та охорона надр; забезпечення безпеки людей, майна та навколишнього природного середовища.

Важливим законодавчим актом у царині регулювання використання рослинного світу є Закон України від 9 квітня 1999 р. «Про рослинний світ» [9]. Згідно зі ст. 3 цього Закону рослинний світ становить собою сукупність усіх видів рослин, а також грибів та утворених ними угруповань на певній території, тобто вони мають бути частиною екосистеми, а не вилучені з природного середовища. Об'єктами рослинного світу Закон визнає дикорослі та інші несільськогосподарського призначення судинні рослини, мохоподібні, водорості, лишайники, а також гриби на всіх стадіях розвитку та утворені ними природні угруповання.

При цьому не можна забувати, що рослинність є життєво важливим компонентом біосфери, її невід'ємним елементом, без якого існування останньої неможливе. Враховуючи, що рослинний світ є джерелом духовного й естетичного збагачення та виховання людей, а окремі види об'єктів рослинного світу становлять велику цінність та зважаючи на можливість часткового або остаточного їх зникнення, перед державою постає питання розроблення особливої стратегії, яка б унеможливила зникнення тих природних угруповань, які підлягають особливій охороні.

Важливе значення в правовій політиці держави у сфері охорони рослинного світу має вдосконалення нормативно-правової бази у сфері збереження, розширення, відтворення та охорони єдиної системи територій з природним станом ландшафту та інших природних комплексів і унікальних територій, створення на їх основі природних об'єктів, які підлягають особливій охороні, що сприяє зменшенню, запобіганню та ліквідації негативного впливу господарської та іншої діяльності людей на навколишнє природне середовище, збереженню природних ресурсів, генетичного фонду живої природи.

Наведені нами обставини мають специфічним чином впливати на еколого-правове регулювання відносин у сфері охорони рослинного світу.

Як цілком слушно зазначає В. І. Андрейцев, деградоване навколишнє природне середовище потребує не стільки охорони, скільки зумовлює систему захисту від нього всього живого, оскільки воно само перетворюється у джерело небезпеки для природних систем і комплексів, ландшафтів, живих організмів, людини і суспільства в цілому. Висловлюючись високим стилем, якщо «дорога вготована на Голгофу, то мова має йти не про охорону, а спасіння приреченого [10, с.14].

Висновок. Одним із найбільш дієвих напрямів правової політики у сфері охорони рослинного світу є збереження біологічного та ландшафтного різноманіття, впровадження правової культури свідомості громадян у відносинах з природою, розвиток й удосконалення природоохоронного законодавства.

Вирішення цих проблем лежить у площині розробки й прийняття такого закону, який повинен закласти концептуальні основи правового регулювання безпеки використання рослинного світу, проголошення його принципів, формування системи державного, самоврядного і громадського контролю. Крім того, варто визначити міру такої юридичної відповідальності за порушення рослинного світу, який би унеможливив у подальшому посягати на встановлений порядок цих складних суспільних відносин.

Література

1. Про ратифікацію Конвенції про охорону біологічного різноманіття: Закон України від 29 листопада 1994 року//Відомості Верховної Ради України – 1994. – №49. – Ст.433.
2. Про Програму перспективного розвитку заповідної справи в Україні: Постанова Верховної Ради України від 22 вересня 1994 року// Відомості Верховної Ради України – 1994. – №48. – Ст.430.
3. Про Програму діяльності Кабінету Міністрів України: Постанова Верховної Ради України від 15 жовтня 1994 року // <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/412/96>.
4. Концепція збереження біологічного різноманіття України: постанова Кабінету Міністрів України від 12 травня 1997 р. № 439.

5. Конституція України: Прийнята Верховною Радою 28 червня 1996 року//Відомості Верховної Ради України. – 1996. – №30. – Ст.141.
6. Про основні напрями державної політики України у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки//Відомості Верховної Ради України. – 1998. – №38-39. – Ст.248.
7. Про Загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі України на 2000-2015 роки: Закон України від 21 вересня 2000 року//Відомості Верховної Ради України. – 2000. – №47. – Ст.405.
8. Про надра: Закон України від 27 липня 1994 року// Відомості Верховної Ради України. – 1994. – №36. – Ст.340.
9. Про рослинний світ: Закон України від 9 квітня 1999 року// Відомості Верховної Ради України. – 1999. – №322-23. – Ст.198.
10. Андрейцев В.І. Право екологічної безпеки: навч. та наук.-практ. посіб. – К.: Знання Пресс. – 2002. – 332 с.

Тенденции правовой политики государства в сфере охраны растительного мира

Гиренко И.В.

В статье рассматриваются актуальные вопросы правовой политики государства в сфере растительного мира .

Ключевые слова: *правовая политика, государство, закон, экология, природные ресурсы, растительный мир, окружающий, природная среда, охрана, контроль.*

Tendention of statr juridical policy in the sphere of plant world conservancy

Hyrenko I.V.

In the article there are considered actual matters of state juridical policy in the sphere of plant world conservancy.

Keywords: *juridical policy, state, law, ecology, natural resources, plant world, environmental, natural environment, conservancy, control.*